

D. O. M. A.
DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE

TONSILLIS,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO

GVILIELMO HENRICO,
DVCE SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGARIAE ET WESTPHALIAE &c.

INDVLTIV ILLVSTRIS ET GRATIOSISSIMAE FACVLTATIS MEDICAE
IN FLORENTISSIMA ACADEMIA IENENSI,

SVB PRÆSIDIO

RVDOLFFI GVILIELMI
CRAVSII,

HEREDITAR. in Mellingen/

PHIL. ET MED. DOCTORIS, PRAX. ET CHIM. PROF. PVBL.
FACVLTATIS MEDICAE SENIORIS, ET ACAD. N.C.
COLLEGÆ,

PATRONI AC PRÆCEPTORIS
COLENDI,

PRO LICENTIA

DOCTORALES IN MEDICINA HONORES AC PRIVILEGIA CONSEQVENDI,
Publico eruditorum examini exposita

a

WILHELMO RVDOLPHO Schaffenberg/

Dornburgo-Thuring.

IN AVDITORIO MAIORI,

Horis ante- & pomeridianis,

A. D. Novembr. MDCCIV.

IENÆ, Typis CHRISTOPH. KREBSII.

Anat.
B.

345.073
0/4/10

SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
WILHELMO
ERNESTO,

DVCI SAXONIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ
AC MONTIVM, ANGRIÆ ET WEST-
PHALIÆ, LANDGRAFIO THVRIN-
GIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, PRIN-
CIPALI DIGNITATE COMITI HEN-
NEBERGIÆ, COMITI MARCÆ ET
RAVENSBERGÆ, DYNASTÆ
IN RAVENSTEIN,

PIO, FELICI, AVGVSTO,
PRINCIPI AC DOMINO SVO
CLEMENTISSIMO,

Specimen hoc inaugurale

Subiectissima & humillima Devotione

offert

Wilhelm Rudolff Schaffenberg.

I. I.

Proposueram mihi, Jussu Illustris Facultatis Medicæ *specimen inaugurale* editurus, Ipsius gratioso consensu TONSILLAS, utpote quarum affectus in omni ætate frequentius occurrunt, tamque ægris, quàm Medicis multum negotiū sæpè facessunt, physiologicè, pathologicè & therapevticè accuratius pertractare. Verùm, cum multæ intervenerint prægnantes causæ, quæ manum operi admotam materiam arctioribus cancellis constringere jusserunt, dum brevitati hîc sit litandum, paucula saltim in medium proferre licebit. Nostris Deus annue cæptis!

CAPVT I.

*Sistens**Tonsillarum Physiologiam.*

§. I.

Nomen Tonsillarum unde derivatum sit varii variâ finxerunt; Propius tamen rei adcedere videntur, qui desumptum volunt aut à *Tonsillâ*, significante secundum *Festum*, Einen Anfuhr/ oder Haaffen/ it. einen Pfloß daran man den Rahn bindet; quod nempe tonsillæ in faucibus quasi portus sint, ad quem humores adpellunt; aut, secundum *Gerhard. Blasium, comment. in Job. Vestlingii anatom. c.*

A 2

11. p.

n. p. 174. à *Tonsis*, quæ remorum partes sunt extremæ, latæ, non acutæ, quibus unda verberatur remigando, adeoque immergi solent in aquas; idque *ob triplicem tonsillarum* in faucibus cum tonsis remorum *similitudinem*, quam autor *loc. cit.* uberius exponit. vid. etiam *Becmannus de orig. Lat. ling.* Quidam volunt *Tonsillas*, tanquam *diminutivum* dici à *tole*, *Toles* verò, ut inquit *Festus*, est tumor faucium, vid. *Castelli Lexicon. p. 373.*

§. 2. *Tonsillæ*, quæ à *Celso* simpliciter *glandule*, sicut & à *Gallis* les glandules appellantur, veteribus, ut & *Barbaris* ut plurimum nominatæ fuerunt *amygdalæ*, it. *amygdalina*, quam appellationem etiam quidam ex recentioribus retinuerunt. *Germani* quoque usitatè dicunt *die Mandeln im Halse* / scil. à *formâ externâ*, qua, magis tamen in statu earundem præternaturali prominere, & ore satis hiante, conspici solent; In statu enim naturali sic rarò apparent. *Græci*, teste *Celso* vocarunt *ἀντιάδας*, à *Græco ἀντιάδω*, quod utrinque in faucibus sibi situ è regione respondeant, sive, sibi ex opposito sitæ sint. it. *παρῆσθια*, quod in *isthmo*, hoc est, ut *Nicol. Piso de morb. cognit. & curat. l. 2. c. 2. p. 323.* ait, in parte, quæ gulam & os intercedit angustâ, conspiciantur; vel, quod propè *gurgulionem*, quem veteres, teste *Job. Guinth. Andernaco de medic. vet. & nova Comment. 1. dialog. 5. p. 187.* ἰσθμὸν nuncuparunt, sitæ sint. Ubi tamen simul notandum, quod *ἀντιάδες* & *παρῆσθια* plerumque apud veteres denotent etiam ipsos affectus, & statum præternaturalem tonsillarum, ceu videre licet inter alios apud jam laudatum *Nicol. Pisonem l. c. Rondeletium in meth. curand. morb. l. 2. c. 4. p. 323. Jul. Cesar. Claudinum consult. med. 88 p. 677.* Imò referente jam laudato *Andernaco l. c.* Latini *Græcos* imitantes, & partes & morbos tonsillarum nomine vocarunt, sic quoque *Castellus l. c.* dicit *Paristhmia*, idest *Tonsillæ*, sunt inflammationes locorum & partium ad isthmum pertinentium.

§. 3. Sunt autem TONSILLÆ caro glandulosa, spongiosa,

sa,

sa, productione suâ perpetuâ & continuâ in faucibus, utrinque circa radicem linguae, ad latera uvulae excurrens, & prominentiâ suâ duas quasi glandulas efformans, lymphæ segregationi, & vicinarum partium humectationi ministrans.

§. 4. Diximus tonsillas esse *carnem glandulosam*. Nam avtophia docet substantiam illarum non esse carnem sic propriè dictam musculosam, nec tunicosam, aut parenchymaticam; sed peculiarem, ex glandulis conglobatis copiosis inter se invicem conjunctis, cunitis, & conglutinatis coagmen-
tatam.

§. 5. Existimant quidem multi ex vulgo, & veteribus, *tonsillas esse geminas distinctas glandulas*, utrinque ad latera uvulae, circa faucium extremitatem *separatim* sitas. Verùm inspectio anatomica acuratiores monstravit, tonsillas *non binas separatas* glandulas esse, sed *unam* carnem glandulosam, continuâ serie per palatum in regione faucium extensam, utrinque tantùm versus latera extremitatis faucium in eminentiori, & aliquo modo spissiori formâ protuberantem, in medio autem divisionem aliquam, & sic geminas diversas glandulas saltim mentiri.

§. 6. Sicuti etiam glandulae *in genere* propter exilia sua, ex quibus contexta sunt vasa, meatusque & porulos plurimos, ut & quarundam manifestiora foraminula spongiosam, fungosam, raram & laxam habent substantiam, propter quam promptè suscipiunt, & quasi imbibunt serum à massâ sanguinea sequestrandum; ac, ubi per vasa glandularum tenuissima & angustissima serum illud susceptum, ob causas præternaturales tam internas, quàm externas non refluere potest, sed stagnat, & à copiosiori novi serii affluxu augetur, facile ita intumescunt, ut in tali suo præternaturali statu glandulae etiam minimæ, sensui antea non obviae, sic inflentur & tumidae fiant, ut ipsarum magnitudo aucta oculis manifestè conspici, & tactu exquisite percipi possit, atque inde varia ac gravissima mala, & pericula sæpè lethifera emergant;

Præterea, sicuti glandulæ in genere ob jam dictam suam peculiarem texturam, suumque à natura adtributum officium, inter partes debiliores, ad materiam peccantem à robustiori parte propulsam, atque eò depulsam recipiendum primarium locum occupant: Ita, cum etiam tonsillarum textura glandulosa sit, spongiosa & laxa, vasa exilia, & meatus ac poros plurimos &, ut quidam volunt, præ aliis magis patulos habeat, ex quibus, si comprimantur, humidum aliquo modo viscidius, pituitosum, sive ut alii vocant, pingue exiisse observatum fuit, usumque fecernendi cum aliis glandulis communem habent; Hinc facile apparet, quam valdè tonsillæ ad humorum serosorum peccantium, & à massâ sanguineâ sequestrandorum susceptionem, horumque ob levem, & frequentius frigidam, vel acrem causam, retentionem, intumescientiam hinc oriundam, & alia mala, pro diversitate causarum & humorum qualitatis dispositæ sint.

§. 7. Haud parum etiam ad faciliorem in tonsillis humorum *stagnationem* tribuere potest ipse humor in tonsillis segregatus, & ordinariè in fauces eructatus, qui, sicuti modò innuimus, etiam in naturali suo statu ex tonsillis expressus, *spissioris & viscidioris*, quàm reliquus humor salivæ consistentiæ est, ideoque à quibusdam *pinguis* dicitur.

§. 8. *Situm* Tonsillis præbent *fauces*, quâ de causa etiam *παρ' ἰσθμίου, ἀπὸ τῆς ἀσθμειώδους τῆς ἰσθμίου*, quod in isthmo, hoc est, faucium angustis reconditæ sint, sive, quod isthmi in modum inter os & gulam interjectæ sint vocari solent. *Paulus de Sorbait Isagog. med. part. 1. c. 14. p. 40.* ossi hyoidi utrinque adstare tonsillas, ait.

§. 8. Quamvis igitur plurimæ intra oris, palati & faucium ambitum reperiantur glandulæ, quidpe, ut ait *Ludov. Mercatus tam 3. l. 2. c. 2. p. 163.* earum *triplex* in ore reperitur *sors, officium & natura*; tonsillarum tamen nomine proprie *due* ille *protuberantiae* solùm veniunt, quæ utrinque ad latera faucium, paulò supra laryngem, circa linguæ radicem, ore

hi

hiante, & linguâ depressâ conspiciuntur, inter quas *σαφυλή*, uvula, das Zäpfgen/ media dependet; sive ut *Thom. Barthol. anat. reform. l. 2. c. 11. p. 297.* dicit: sunt glandulæ illæ ad uvulæ latera sitæ, quæquæ ex adverso, & è regione sibi situ respondent, unde *ἀντιάδες*, sicuti superius §. 2. diximus, vocantur.

§. 9. In usu Tonsillis adsignando variant authores, & exercitatissimus olim Leidenſium anatomicus *Job. van Horn* in *microcosmo* §. 18. sibi tonsillarum usum adhuc incognitum videri, libere fatetur, quid etiam sentiant *Job. Riolanus anthropol. l. 4. c. 10. it. Warthonus adenograph. c. 22. p. 128.* prolixè legi potest in *D. Job. Maur. Hoffmanni dissert. anat. physiol. ad Job. van Horn Microcosmum p. 15.*

§. 10. Plurimorum tamen constans opinio est, tonsillas salivæ secretioni & excretioni dicatas esse, ut humore hoc per obliquas inferioresque partes descendente, aspera arteria, fauces, lingua, œsophagus, pulmo & aliæ partes rigentur, & humectentur. vid. *Andernacus l. c. Job. Vigerius, op. chirurg. l. 1. de part. corp. hum. c. 8.* cum quibus paribus tibiis concinit *Thomas Bartholinus in anat. reform. p. 297.* dicens: Tonsillæ humiditatem cerebri suscipiunt, eamque in salivam convertunt, cujus gratia fauces, lingua, larynx, & œsophagus humectantur; his addit, tonsillas quoque ad gustum, qui sine madore non fit, facere, aditasque sibi tonsillas habere, duas vesiculas candidas, quæ è glandulis serum recipiunt, & in os eructant.

§. 11. Sed claudimus hoc caput effato illustris *Wedelii*, Patroni & Promotoris nostri plurimum venerandi, qui *Physiol. reform. c. 11. §. 18. p. 399.* dicit, Tonsillas ministerialiter solum ad gustatum aliquid conferre, suggerendo humidum, salivale, quod sub linguâ scaturit copiosius; & *ibid. cap. 5. p. 112.* glandulas præsidere lymphæ secretioni à sanguine, & in tonsillis, tanquam glandulis globosis inter se, & conglobatis

ad

ad invicem præsentioſiorem & notabiliorem ſecretionem (ſcil. ſalivæ) fieri.

§. 12. Sicuti verò tonſillæ non eructant humidum ſalivale excrementitium prorsus inutile, ſed ex parte circulatione adhuc dignum; ita, *quomodo* ulterius *circuletur*, facile colligi poteſt ex prælaudati *Wedelii phyſ. ref. c. 5. p. 115.* quò, brevitatis amore, benevolum lectorem amicè remittimus.

CAPVT II.

Proponens

Tonſillarum Pathologiam.

§. 1.

Sicuti nulla, & ne quidem minima pars corporis humani eſt, quæ jacturam ſuam non patiat; Ita etiam Tonſillæ id experiuntur, quæ, utut in naturali ſuo ſtatu nec magnitudine, nec formâ excedant, ſed ordinariè plerumque tantum parum in faucibus, ore licet ſatis hianſe, linguâque depreſſâ, utrinque ad uvulæ latera prominere conſpiciantur; haut rarò tamen tantam intumeſcentiam, aliaque mala incurrunt, ut inde non ſolum reſpiratio, deglutitio & loquela difficulter peragantur; ſed etiam ſæpè vitæ pericula preſſo pede ſequantur.

§. 2. Morbi, quibus tonſillæ affliguntur ſunt varii, frequentiores tamen *tumores, inflammationes & exulcerationes.* *Leonb. Eucbſius de med. morb. l. 2. c. 3. p. 97.* tonſillas frequentiffime *pblegmonem* incurrere ait, quod calidi & humidi ſint; Exiſtimarem autem potius, quod in loco calido & humido ſitæ ſint. Quemadmodum etiam *tumores ſimplices*, ſine inflammatione & dolore frequentius in noſtris regionibus contingere, experientia teſtatur.

§. 3.

§. 3. Ratione *subjecti* variant hi affectus; siquidem, quandoque tantum *una* tonsillarum, interdum vero *amba simul*, scil. in utroque faucium latere aut tument, aut aliàs malè affectæ, e. g. inflammata, aut exulcerata sunt. Imò tonsillis affectis haut rarò *uvula, & reliquæ glandulæ in faucibus, collo, œsophago & ponè aures sitæ*, infimul graviter coafficiuntur; id quod præter alios plures autores experientiâ suâ confirmant *Nicol. Piso de morb. cogn. & curat. l. 2. c. 2. p. 323. & Rondelcius Meth. cur. morb. l. 2. c. 4. p. 323.* haut rarò, dicentes, accedit inflammatio in unâ parte, quin & aliæ, ob vicinitatem lædantur. Sic vidimus ineunte vere hujus anni puerum, qui, cum in aère frigidiori, ludendo occupatus, versatus esset diutius, in utroque latere tonsillas sentiebat tumentes, cum gravitate & dolore capitis, difficultate degluttonis magnâ; ac rubore, dolore & ardore faucium vehementi; Et quia parentes auxilium non quæsierant, quinto & sexto die malum sic exacerbatum observavimus, ut puer vix respirare, & cibum, ac potum non nisi cum summâ, anxîâ & dolorosâ molestiâ assumere potuerit. Dependebant enim ambæ tonsillæ tumentes unâ cum uvulâ laxatâ in fauces; qui tamen puer adhibitis convenientibus auxiliis & remediis ulcere rupto, & pure evacuato, pristinæ sanitati feliciter restituebatur.

§. 4. Provenit hoc à *Symbolismo*, quem glandulæ inter se, ob officii & generis societatem in toto corpore habent, maximum, ita, ut unâ malè habente, mox labes in alias, non tantum vicinas, sed interdum quoque dissitas derivetur, & redundet. Cum igitur universus interni oris ambitus, palatique, colli & œsophagi caro ex innumeris conglomeratis glandulis, inter quas tonsillæ cum uvulâ primatum, ratione magnitudinis obtinent, contexta sint, prout non tantum *Steno*, sed etiam alii, qui de glandulis scripserunt, uno ore id testantur, & anatomica inspectio confirmat; non mirari licet, quod tonsillâ unâ affectâ, simul etiam altera, & his affe-

Etis reliquæ vicinæ, & sæpe longius distat in consensum, trahantur, ita, ut non tantum universus faucium ambitus inflammetur, sed etiam ulcera longè lateque se in faucibus expandant, & serpent. De quo inter alios vid. *Felix Platerus Prax. tom. 2. c. 9. p. 315. 316.*

§. 5. Diximus *Cap. 1. §. 2.* veteres *Tonsillas* non tantum in *statu suo naturali*, sed etiam *præternaturali* ἀντιάδας & παρίσθμια vocasse. Cum verò per eadem nomina diversos affectus indicent, imò ipsi autores inter se discrepent, nunc ulterius, quid sibi velint, dispiciendum erit.

§. 6. *Job. Riolanus op. sect. 1. tr. 4. c. 5. p. 303.* Tonsillas, ait, duo morbi obsident, *pblegmone & scirrhus*; *Paulus* appellat παρίσθμια cum inflammantur, ἀντιάδας verò cum scirrhescunt, quo nomine vocari à Græcis *induratas* ex inflammatione tonsillas *Celsus* annotavit. *Ludov. Mercatur l. c. p. 164.* postquam recensuit *Galenum l. 3. de sympt. caus.* ἀντιάδας appellare cum tonsillæ tumore cum inflammatione, maximè à fluxione à capite delabente, tentantur; παρίσθμια verò esse inflammationes locorum isthmum attinentium, addit; itaque *antiades tonsillarum inflammationem* appellare licet; *paristhmia* verò easdem, cum ad isthmum, & vicinas partes producitur, extenditurque inflammatione. Supra laudatus *Nicol. Pison l. c.* ut minimè confundantur, inquit, appellationes, per *antiadas tumorem* dictarum glandularum, vel *inflammationem* intelligemus, per *paristhmia* verò tumorem dictorum locorum isthmo attinentium, vel eorundem *pblegmonem*. Cur autem παρίσθμια vocentur hanc rationem dat *Castellus in lexico suo medico l. c.* quod locus ille, cui adjacent tonsillæ, velut isthmus quispiam sit, cum inflammatione tumet, & multò, quàm antea angustior sit.

§. 7. Variant præterea tonsillarum affectus diversimodè, partim in se spectati, partim ratione modi afficiendi. Etenim interdum tonsillæ præternaturaliter tument sine ulla inflammatione, ita, ut nullus ardor, nulla rubedo, nullaque fitis adsit, sed

sed

sed tonsillæ colorem suum naturalem retineant, qui *tumor* dicitur *simplex*; interdum verò *tument*, & *inflammationem conjunctam* habent, cui sæpè dolor ingens, ardens, rubor, cum siti magna, & febre adjuncta observantur: Quandoque inflammatae tonsillæ *abscessus* patiuntur, quibus ruptis pus intra fauces effunditur, unde sæpè *ulcus sordidum & graveolens* relinquitur. Interdum verò, & non raro, inquit *Andernacus l. c. dialog. 8. p. 633. ulcus absque inflammatione ex humore salso, vel acri gignitur*, qui tonsillas molles, humidas & squalidas in totum exedit, sicuti etiam nec *contagium Venereum* hîc excludendum est. *Serpunt* quoque interdum *maligna tumorum ulcera*, annotante *Leonb. Fuchsio de med. morb. l. 2. c. 4. p. 98. & Guid. Rondelet. l. c. p. 324. Sennertus præct. med. l. 2. part. 1. c. 22. ait: nonnunquam maligna & serpentina ulcera in tonsillis oriri, tempore imprimis verno, & pestilente aëris constitutione, teste Aetio tetrabibl. 2. serm. 4. c. 46. sive ex præcedente inflammatione efferatâ, sive ex quavis aliâ causa, ut ex aphthis in pueris & adultis, qui pravis humoribus abundant.*

§. 8. Quantum hæcenus observavimus, *frequentiores* sunt tonsillarum tumores *simplices, sine inflammatione & dolore ardente*, & plerumque colorem suum naturalem retinent; Qui tumores proveniunt à *lymphâ*, quæ ordinariè ad has glandulas defertur, atque, ut excernatur, & impendatur in usum, ad quem à natura destinata est, sequestratur; quando nempe intra tonsillarum vascula exilia & poros *retinetur, stagnat, & huic alia nova affluit*; tunc enim, quæ antea leviter saltim prominere videbantur tonsillæ, in notabilem, & patienti satis molestum tumorem extolluntur.

§. 9. Haut parum verò ad excitandos tales tumores confert ipsa *lymphæ*, quæ in his glandulis secernitur, & excernitur *consistentia naturalis*, utpote quæ in suo statu naturali spissior & viscidior est reliquo humido salivali, sicuti superius *cap. 1. §. 7.* indicavimus, unde fieri potest facilius, ut aëre,

vel vento frigido diurno, vel, & quod pejus, frigido & humido nocturno liberius admissio, vel ab aliquo acidum in ferro augente, hæc lymphæ magis incrassetur, viscidior & spissior, quam par est, fiat, atque sic tumores gignantur.

§. 10. Si in massa sanguinea, & imprimis ferro particulæ adfuerint *acres*, spiculis suis acris & acutis fibras vasorum sanguiferorum, varie in glandulis gyratorum, pungentes, & sic pungendo, ut spasmodicè convellantur & constringantur, ansam dantes, fieri potest, ut *sanguis* in suo circuitu per glandulas tonsillarum *impediatur, retardetur, & stagnet*, unde in iis, qui ad *pletboram* dispositi sunt, aut aliàs fervidiorum, & ad fermentandum pronum sanguinem habent, tumor inflammatorius, rubens, ardens & valdè dolorosus frequentius oritur, interdum planè in anginam degenerans: quæ etiam ex hæc ratione facile tunc exoriri potest, quod arteriæ & venæ majores hisce glandulis propè adsitæ sint; ut & si propter dispositionem capitis, colli, & glandularum nativam debiliorem plus ad dictas, quam alias partes sanguinis, & feri adfluit, vid. *Felix Plater. l. c.* prout etiam omnes practici id annotarunt.

§. 11. *Leonb. Fuchsius l. c. p. 97.* dicit, hoc vitio, nempe tumoribus inflammatoriis magis corripit hos, qui *plurimo sanguine* abundant, & *pueros*. Quod primum spectat, est id extra dubium, quemadmodum ex præcedente §. patet, quod verò ad *pueros* attinet, dubium videtur, cur saltim pueri magis corripit dicantur, & quod etiam *Hippocrates*, postquam in aphorismis suis Sect. 3. de morbis recens natorum & lactantium prolixè varias morborum species recensuit, tandem *aph. 26.* dicat: *Cum jam magis adoleverint, tonsillæ contingunt.* Ubi per tonsillas, earum inflammationem, secundum *Galenum*, aliosque inrerpretes intelligit. Dubitat quidem *Galenus*, cur in recens natis non meminerit *Hippocrates* tonsillarum, cum habeant cerebrum humiditate plenum; addit tamen, id fieri, quia prius infantes moriuntur, quam subjecti faucibus muscoli unà cum nervis fortem subeant inflammationem. Sicuti autem hæc in-

interpretatio, sive responsio *Galen*i non tantum *Mercuriali* dubia videtur, sed etiam experientiae quotidianae contrariatur, quae haecenus pluries docuit, quod recens natis, & antequam infantes adoleverint, tam *gingivae*, quam *tonsilla*, aliaeque in faucibus glandulae exulcerentur ante dentitionem, & inflammentur saepissimè; ita à tonsillarum affectibus nec lactantes infantes excludi possunt, nec debent. vid. *Jacob Primerosius de morb. puerorum part. 2. p. 61.* Adcidit autem iis hoc vitium vel ob propriam dispositionem, sanguinis hereditariam acrem, & fervidiorem, vel ob lactis vitium biliosum, falsum, acre, quod plerumque mater, vel nutrix ex prava diæta, dum coëpis, falsis, acidis, cibis nimis aromatibus conditis, raphano &c. utuntur, contrahunt, it. ex irâ nimia & crebra, ut & si cacoehymia scorbuticâ, vel planè Venereâ laborent. Saepius quoque ob neglectam infantium præservationem & custodiam à ventis frigidis, inprimis ab aëre frigido nocturno, qui per tenuiores & subtiliores infantum corporum texturas & poros patentiores facile penetrare, humores incrassare solet, stagnationes & tumores tonsillarum excitari possunt, maximè cum facies non obtegi tam benè possit ad modum, quo reliquum corpus involvitur. Provenit ob hosce tumores saepè ut lactantes lac non sugere possint ex mammis.

§. 12. Possunt præterea ex *acredine* & *salsedine* humorum in omni ætate etiam oriri tonsillarum *erosiones*, & *exulcerationes*; atque interdum *sine*, interdum verò *cum inflammatione* contingere. Adest non raro, inquit *Andernacus l. c. dialog. 8. p. 633.* *ulcus* absque inflammatione ex humore falso & acri genitus, qui tonsillas molles, humidas & squalidas in totum exedit; majus tamen malum imminet, ubi *malignitas* quædam *Scorbutica*, vel planè *Venerea* in fero & humoribus latet; tunc enim tumores tonsillarum in *ulcera pravi moris* abire, & saepè *cancrosa* fieri assolent; id quod non solum jam laudatus *Andernacus l. c.* confirmat, sed etiam *Leonb. Fuchs*

l. c. c. 4. p. 98. qui, serpunt quoque interdum maligna tumorum ulcera, & *l. c. p. 97.* ait: *Maligna quoque & serpentina ulcera tonsillarum aliquando à consuetis fiunt phlegmonibus, potissimum efferatis, & frequentissime pueris, atque etiam ætate jam profectis, maxime iis, qui vitiosis humoribus abundant, familiares sunt. Idem testantur Platerus, Sennertus, aliique plures.*

§. 13. Uterius dantur quoque tonsillarum tumores *Scirrhusi*, qui *absque dolore & calore affligunt, coloremque suum naturalem retinent, sed durissimi sunt ad tactum.* Quod vitium oritur à lymphæ nutritiæ præter modum crassæ, in tonsillis stagnantis, majori facta incrassatione & coagulatione. Serum quidpe humorem facile coagulabilem esse, notum est. Ex longo etiam valdè refrigerantium usu tonsillas interdum indurescere, imprimis si non præmissa fuerit phlebotomia, vel purgatio ante topicorum applicationem, monet *Sennertus l. c. p. 86.*

§. 14. Quæ igitur tonsillarum affectuum *causa* sint, ex hæctenus dictis aliquo modo elucescere potest. Nimirum ut *Platerus l. c.* ait: *Dolorum & affectuum in hisce partibus causa est vel influxus humoris sanguinei, vel excrementicii, vel soluta continuitas. Sive, humores quantitate, qualitate, & motu peccantes.* Proinde omnia, quæ humores corporis, & imprimis serum nimium augmentare, eos acriores, viscidiores & crassiores reddere, eorumque, motum partim augere, partim inhibere, & stagnationem causare possunt, *causa* salutaris possunt: ut sunt dispositio hereditaria scorbutica, plethora, cacochymia, temperamentum pituitosum, cholericum, it. aër frigidus & humidus, imprimis nocturnus in non adfuetis, & delicatioribus liberius admissus, deambulatio nudis pedibus super pavimenta frigida, it. in aquis, imprimis palæstribus; Possunt quoque tumoribus tonsillarum, ut & inflammationibus, excoriationibus & exukerationibus, tanquam
cau-

causæ occasionales ansam dare, referente *Gerb. Blasio l. c. spinâ infixa*, it. *cerasa acida, ribesia*, & ejusmodi alia acida copiosius devorata, fructus immaturi, austeri, it. aromata aciora, iisque largius condita, inprimis valde piperata, vina generosiora largius hausta, ut & acidiora. Vidimus ex musto acriori & acidiori tonsillas & gurgulionem tumentes, & dolentes, & ex fructibus cynosbati maturioribus largius contra calculum comestis tumorem tonsillarum magnum & inflammatorium excitatum fuisse; alii annotarunt radicem ari crudam, & laureolam joci gratia exhibita, & comesta eundem effectum reliquisse, & ulceribus ansam dedisse. Nec frustra à Practicis inter causas tumorum tonsillarum refertur deglutitio bolorum grossiorum & duriorum, scil. rerum non satis masticatarum, à quibus non tonsillæ tantum, sed etiam quandoque œsophagus inter deglutiendum excoriantur, dolorosè afficiuntur, & diuturnos cruciatus excitant. Sicuti nec potus summè frigidus, dum præsertim corpus ob nimium antecedentem motum adhuc valdè calet, excludendus est. Exasperantur quoque & haut rarò inflammantur tonsillæ unà cum uvulâ à fumo, inprimis rerum sulphurearum, it. ambulatione in pulvere tempore æstivo sicco.

§. 15. *Signa affectarum tonsillarum ore satis hiante, & linguâ depressâ obvia fiunt, sæpeque tonsillis tumefactis foris sub maxilla tumor visu, & tactu deprehenditur. Sique major fuerit intumescencia, non solum de deglutitionis molestia ægri conqueruntur, sed etiam putant intus intra fauces, ceu frustulum quoddam faucibus adhærere, mole suâ linguæ radicem premens, & obstans, ne deglutitio, respiratio, & loquelâ debitè, & liberè fiant. In simplici tamen tumore intra fauces nullus ardor sentitur, nec rubor observatur. Pluribus, inquit Felix Platerus tom. 2. prax. c. 8. p. 314. cum anginæ nothæ accidentibus tonsillæ utrinque uno, vel utroque latere globi instar protuberantes, porisque manifestis,*
spon-

spongix inftar apertæ, & porosæ visuntur. Si *inflammatio* adfuerit, præter recensita phænomena etiam rubor, ardor, dolor, quandoque sitis magna, & febricula adesse solent. *Ulcus* à chirurgo prudenti facilè, linguâ depressâ, & ore satis hiantè cognosci potest. *Scirrbus* se duritie manifestat, estque sine dolore, nec in *ulcus* abit; si verò eo redigitur, sæpe periculosa res est. *Signa causarum* ex ægri relatione & constitutione, aliisque circumstantiis haberi possunt.

§. 16. *Prognosin* quod concernit, vult quidem *Nicol. Piso* l. c. p. 324. tonsillarum tumores deglutitionis molestiâ plus terroris, quàm periculi exhibere, id quod forsan de simplici, & levi tumore, intelligit, qui tamen non semper planè negligendi sunt. Quamvis enim non solùm tumor, sed etiam, ita sentiente *Felice Platero*, l. c. p. 319. *inflammatio* tonsillarum tutiores sint aliis in faucibus contingentibus, cum melius adhuc promineant, tractarique possint; non tamen, ita monente *Jul. Caf. Claudino*, l. c. p. 677. affectus tonsillarum à periculo omnino liberi sunt, dum locum non tantum locutioni, sed & deglutitioni atque respirationi, à quibus humana vita est inseparabilis, inservientem, occupant, quod periculum eò magis angetur, ubi vehementer atque frequenter ingruunt; cui accedit, quod tunc ægri ex longa patiendi consuetudine ad veram anginam disponuntur. Tonsillarum *inflammatio* morbus acutus est, inquit *Sennertus*, & sæpè suffocationis periculum minatur, id quod verissimum est, nam *inflammatio* talis non tantum facile in consensum rapere potest laryngem, & excitare anginam, morbum periculosissimum, sed etiam degenerare in ulcera sordida, & cancrosa. Si Tonsillæ tumidæ & inflammatæ albescunt & mollescunt, desinere in *suppurationem* sciendum est, apparentque demum in iis pustulæ, sicut in aliis ulceribus. *Signa tonsillarum abscessuum* tradit *Nic. Piso*. l. c. p. 325. *Ulcera* tonsillarum si munda fuerint, exigua, nec serpant, securiora sunt, plura de hisce videri possunt

sunt

sunt apud *Carol. Musitanum de ulceribus c. 41. p. 184. & seqq.* Tonfillæ facillè indurantur, & in *scirrbum* degenerant, annotante *Sennerto l. c. p. 54.* qui *nunquam*, aut saltem *raro* curantur. *Tumor* tonfillarum *scirrhosus* est incurabilis, ait *Gerb. Blasius l. c. p. 302.* aut saltem difficillimæ curationis, maximè in statu existens, & si dolorem faciat, sinatur, metu canceri, ita suadente *Job. Riolano l. c. p. 304.*

CAPVT III.

proponens

Curationem.

§. 1.

Methodicè curare est secundum indicationes, tam universales, quàm particulares indicata invenire, ea debite ordinare, atque ut ordinata ad præscriptum medici ægro applicentur, & recta diæta observetur, prospicere, & quantum fieri potest, omnem curam impendere.

§. 2. Nimis autem prolixum foret omnia hoc loco accuratius tradere, cum chartæ & temporis angustia, nobis iuncta id non permittant; Brevi igitur nos expediemus.

§. 3. In tumore simplici magni olim, à pluribus æstimatæ fuerunt, & adhuc hodie habentur frictions statim factæ in carpo, de quibus inter alios plures legi potest *Rondeletius l. c. p. 323.* Nec tantum in tonfillarum tumore, sed etiam in uvulâ laxatâ commendantur, tanquam cura, quæ nunquam fallit, de quo vid. *Eph. Germ. Decur. 2. ann. 3. obs. 50. pag. 139.* *Carolus Musitanus l. c. de tumoribus c. 40. pag. 188.* plures modos recenset, quos omnes fieri statuunt autores ad fluxionis diversionem. Vocat tamen hic autor talia remedia nimis rustica. Verùm quid sit; optarem ego sufficienter informari quomodo hæc diversio fiat, quia nunquam fallere dicitur. Optimè in principio,

C

etiam

etiam inflammationis, si levior sit, gargarisationes adstringentes adhibentur e. gr. ex fl. malvæ vel hortensis, vel arborefcntis, prunellæ, papav. rhead. ros. rubr. fem. cydon. quæ cum e. g. aq. plantag. paululum ebullire possunt, atque aliquid de sirup. morum, dianucum, & sale prunellæ addi; hæc gargarismata, quia refrigerant, & mucum circa tumentes tonsillas abstergunt, sæpe sola malum tollunt.

§. 4. Si tumor tonsillarum contingat *sine inflammatione, lymphæ spissa, viscida, & coagulata incidenda & attenuanda, attenuata & præparata verò evacuanda.* Si verò *inflammatio* adfuerit, *sanguis stagnans discutiat*; Et si *ulcus* adfit, illud ubi *matuum* fuerit, *aperiendum, apertum abstergendum, & dolor quovis modo mitigandus.* Insuper si forsan *scorbutus* vel *lues Venerea* ansam dederint, ad hos morbos quoque reflectendum erit.

§. 5. *Lympham viscidam attenuant optimè alcalia, quæ in hoc casu, ubi deglutitio læsa, melius in formâ liquida adsumi possunt: Inter alia commendatur liquor C. C. succinatus. Theriaci dulcis, & quæ in potu cum salinis mista laudantur, v. g. pulvis C. C. lapid. cancr. cum sale fumar. card. bened. centa. min. cichor. Egregium quoque usum habet gumm. ammon. in aceto Scyllit. solutum, Magist. benzoës, cum sirup. glyzirrh. & aq. scabios. vel hyssopi in formâ potiunculæ ad cochlear unum vel alterum singulis horis exhibitum. Nec contemneadæ hîc pil. Sylvii de Galbano, plura prudenti medico committimus.*

§. 6. *Præparatis humoribus laxantia* svaderi possunt, inter quæ jam laudatæ pilulæ ex gumm. it. MP. de gumm. ammon. Quercetani, addito stimulo scammoniato proficuz sunt. Sicuti nec *Theriaci dulcis*, lymphæ viscidæ optimus corrector, hîc postponendus.

§. 7. *Gargarismata, & quæ siphone faucibus infundi solent, chirurgis relinquimus, quibus hæc optimè nota sunt. Mel tamen crudum infundendis immiscere non ratum habetur ab autoribus.*

§. 8. In

§. 8. In inflammatione quavis faucium illiusque partium, siue magna adsit, siue adhuc metuenda, venesectio magni aestimatur à Platero, aliisque practicis, ob revulsionem, & imprimis si plethora adsit. Debet etiam adhiberi, antequam topica refrigerantia adhibeantur, sicuti cap. anteced. §. 15. monuimus. Profunt quoque & apprimè hîc locum habent, atque in tonsillarum inflammatione commendantur Diaphoretica à nunquam satis laudato Wedelio de medic. facult. l. 2. s. 2. c. 3. p. 171. quæ ibidem prolixè recensentur.

§. 9. Si inflammatio in subpurationem definere conspicitur, tunc maturum ulcus aperiatur, nisi sponte se aperiat, & quidem, quod tutius, impetuosius infundenda siphone contra locum affectum impellendo. Si verò maturum ulcus hoc modo non aperiri possit, instrumentis aptis aperiendum est, postea eluendum decoctis prunellæ, faniculæ, papav. rhead. aliisque chirurgis satis notis, quibus addi possunt mel rosat. & aliquid de lapid. prunell.

§. 10. Ab extra flores sambuci, meliloti, verbasci, chamomillæ benè decocti intra duplex linteolum ab extra regioni laryngis calidè applicari possunt. Prodest etiam emplastrum de meliloto, quod apud nostrates in tonsillarum tumore quasi sacra anchora est, it. emplastrum de nido hirundinum. Vel cataplasma ex nidis hirundinum cum lacte coctum, quod imprimis infantibus benè convenit. Commendatur etiam cataplasma ex mica panis triticei siue similaginei, cum melle, quod inflammationes, si statim in principio adhibeatur, optimè sistit, ut & unguenta ex ol. fl. chamon. verbasci, amygd. dulc. &c.

§. 11. Quid in Scirrhis tumoribus, ut & in exstirpatione tonsillarum chirurgo sciendum & observandum sit, vid. Paulus Ammannus in parenesi sua l. 5. part. 7. s. 1. c. 1. p. 369. it. Sennertus, Platerus, Scultetus, & Carolus Musitanus. Franciscus Feyneus med. pract. l. 2. 43. p. 284. Tonsillas, quæ post inflammationem induruerunt curare oportet, ait, emollientibus gargarismis, ex altheâ, malvâ, radice lili, sem, lin. & fœnugræc. ficibus &c. aliisq; discutientibus, & si nec
sic

sic resolvatur tumor, hamulo excipere, & scalpello excidere jubet. Sin potius *Carnosus* ille tumor fuerit, vult aquâ forti, vel sublimatâ eum attingendum esse; verum res est periculosissima, speratum finem rarò impetrans.

§. 12. Qui *obnoxii* sunt tumoribus tonsillarum, benè sanitati suæ prospiciunt, & se *preservant*, si verno & autumnali tempore, si tempus electionis illis favet, corpus aliquoties leniter purgant, caput purgantia, errhina, apophlegmatizonta, similiaque adhibent; si plethora adfuerit sanguinis missiones instituunt, vel scarificationes cum cucurbitulis, inprimis si iis aliàs adsveti fuerint, aut fonticulos sibi excitari jubent; Ubique tamen ut medicum in consilium trahant svadeo.

§. 13. *Dieta* in tali casu, & maximè si *ager frequentius* tumoribus tonsillarum obnoxius sit, quia metus est, ne tandem aliquando angina inde oriatur, probè observetur; ideoque omnis aëris inclementia, inprimis calidior vel frigidior & humidior vitetur. Abstineat à cibis crassis, viscidis, acidis, acribus, austeris, salis, infumatis, nimium aromatizatis, à vino generosiori, & copiosius adsumto, & quæ aliàs à practicis, vel à medico, quem consulit, dissuadentur.

DEO SIT LAVS HONOR
ET GLORIA IN ÆTERNVM !

Annot B 254,10